

پوشکین، به‌ناوبانگترین شاعیری روسیا

د. س‌لاح بابان (به‌ریتانیا)

«ئه‌برام». .
ئه‌برام، خرایه مه‌کته‌به‌وه و بوو به ته‌له‌به‌یه‌کی باش.
له‌دوا‌ییدا، بو ته‌واو‌کردنی خو‌پندنه‌که‌ی، قه‌یسه‌ر
ده‌ینتیریت بو فه‌ره‌نسا. له‌دوای چهند سال‌یک، که
خو‌پندنی ته‌واو ده‌کات و ده‌گه‌رپته‌وه، له‌گه‌ل خو‌یدا زیاد
له ۴۰۰ کتیبی به‌نرخ ده‌هینیتته‌وه. زوری پی ناچیت
ده‌بیت به ئەنداز یاریکی سه‌رکه‌وتوو و ده‌کریت به
ماموستا له خو‌پندنه‌گی سوپا‌ییدا. له‌دوا‌ییدا ده‌بیت به
ژنه‌ر‌ال.

سالی ۱۷۳۰، ئه‌برام، ژن ده‌هینیت، پیوه‌ندی له‌گه‌ل
ژنه‌که‌یدا باش نابیت. پینش نه‌وه‌ی لیبی جیا‌بیتته‌وه، له
ژنیک‌ی تر، له بانوو یاریک (۴)، به‌ناوی «خریستینا»،
دوو کوری ده‌بیت. دوای نه‌وه‌ی یه‌که‌م ژنی ته‌لاق ده‌دات،
خریستینا ده‌هینیت. له‌و کاته‌دا «ئه‌لیزابیتا» ی کچی
پوترسی یه‌که‌م بانووقه‌یسه‌ر ده‌بیت. به ۵۰۰ ره‌نجبه‌ره‌وه،
نزیک شاروچکه‌ی «میخائیلوؤفسکوویه» زه‌وییه‌کی
گه‌وره‌ی ده‌دات (۵).

کوره‌گه‌وره‌که‌ی ناوی «ئیقان» ده‌بیت. که‌گه‌وره
ده‌بیت، وه‌کو باوکی، ژنه‌ر‌ال‌یک‌ی سه‌رکه‌وتوو ی لئ
ده‌رده‌چیت؛ له‌جهنگی سالی ۱۷۷۰دا، ئه‌و سه‌ر‌و‌کایه‌تی
سوپای روسی دژی عوسمانییه‌کانی ده‌کرد. له‌و

سالی ۱۷۰۷ بالتویزی (۱) روسیا له ئەسته‌مبول،
کوریکی هه‌شت سالی ره‌شی ئیسیوی به‌دیاری
ده‌نیریت بو قه‌یسه‌ر. ئه‌وسا «پوترس» ی یه‌که‌م قه‌یسه‌ری
رووسیا ده‌بیت. منداله‌که، ناوی ئیبراهیم ده‌بیت. به‌هوی
ئه‌و چه‌تانه‌ی که‌بازرگانی به‌بهنده‌ده‌کن، دیاره‌به
جوژیک گه‌یشته‌وته کوشکی سولتان و له‌ویدا کراوه‌به
به‌رده‌سته‌ی جارییه‌کانی (۲).

چه‌ته‌کان، گوايه، له‌کاتیکدا ئەم منداله‌یان فراندوو،
که‌له‌که‌ناری ده‌ریای سوور له ئیسیوی مه‌له‌ی کردوو.
خوشکه‌گه‌وره‌که‌ی، که‌نه‌وه‌ی بینیه‌وه، به‌ها‌واره‌وه‌به‌دوای
که‌شتی چه‌ته‌کاندا مه‌له‌ی کردوو. تا هه‌ژاره، ماندوو
بووه و له‌ئاوه‌که‌دا خنکاوه.

وربایی و زیره‌کی ئه‌و کوره، سه‌رنجی قه‌یسه‌ر
را‌ده‌کیشن. نه‌خته‌به‌نه‌خته، ئه‌و کوره‌ی گه‌لیک خو‌ش
ده‌ویت؛ بگه‌ ده‌یکات به‌کوری خو‌ی. تا له‌ئاوه‌نگی
تۆمار‌کردنی کوره‌که‌له‌کلێسه‌دا، قه‌یسه‌ر خو‌ی ده‌بیت به
باوکی گیانی و ناوی ده‌نیت «پیوتر پتروؤفیچ
هانیبال» (۳).

ئیبراهیم، حه‌ز له‌ئاوه‌تازه‌که‌ی ناکات، له‌به‌ر ئه‌وه
ناوی ده‌بیتته‌وه به‌ئیبراهیم، به‌لام چونکه‌له‌رووسیا به
«ئیبراهیم» ده‌لین «ئه‌برام»، ئیتر ناوی ده‌بیت به

پوشکین

جەنگەدا، هیزی دەریایی عوسمانییەکان لە دەریای رەشدا، هەر وێران دەبیت.

کورە بچووکهکە، ناوی «یوسف» دەبیت، هیچی وای لێ دەرناییت. جگە لەوەی کە «نەدێژدا» ی کچی، بەشووکردنی بە ئەفسەریکی شاعیر کە ناوی «سەرگیتی پوشکین» دەبیت، دەبیت بە دایکی بەناوبانگترین شاعیری روسیا؛ «ئەلیکساندەر سەرگیتچ پوشکین».

دایک و باوکی ئەلیکساندەر، هەردووکیان، رۆشنبیر و لە بنەمالە ناسراو و بەناوبانگ دەبن. (٦)

* * *

پوشکین سالی ١٧٩٩، لە مۆسکۆ لەدایک بوو. هەر لە منداڵییەوه، چونکە مامۆستاکانی فەرەنسی بوون، زمانی فەرەنسی زۆر باش فێر ببوو، بەهۆی ئەنک و دایەنەکەشییەوه شەیدایییەکی سەیر، بۆ زمانی روسی، لەناو دایدا، پەرەردە ببوو. پێش پوشکین، روسی ئەو زمانە دەوڵەمەندە ئیستا نەبوو؛ پوشکین زۆر وشە کۆنی روسی بووژاندۆتەوه و سەدان وشە نوێی لە زمانانی ترهوه وەرگرتوه و زمانی روسی پێ دەوڵەمەند کردوه. (٧) پوشکین، هەرچەندە بەداخهوه، کەم ژیاوه، لەگەڵ ئەوهشدا، زۆر کەس ئەو، بە بنج دانەری ئەدەبی روسی نوێ دادەنیت. هەموو شاعیر و نووسەرەکانی داوی خۆی؛ وەک گوگۆل، تۆرگنیف، دۆستەبیئسکی، تۆلستۆی، چیخهف، گۆرکی، یەسین، لە

نووسینەکانیاندا، بەجۆرتیک لاسایی ئەویان کردۆتەوه. سالی ١٨١١ لە شارۆچکە «تسارسکۆیهسیلۆ»، نزیکی سانت پیتەرسمبورگ، خۆبندنەگەیهکی نوێ بۆ منالە زیرەکەکانی بنەمالە خانەدانەکان دەکریتەوه، ناوی خۆبندنەگە دەننن لیسسەم. (٨)

پوشکین، دەبیت بەیەکیک لە تەلەبەکانی. هەر لەو سالهوه، بە دوازدە سالی، دەستی کردوه بە نووسینی شاعر. یەکەم شاعیری، بە یازدە سالی بلاوکردۆتەوه. پێش ئەوهی سالی ١٨١٧، لیسسەم تەواو بکات، پوشکین دەبیت بە بەناوبانگترین شاعیری روسیا.

سالی ١٨١٢، داوی ئەوهی ناپلیۆن پۆنپارت، بەشیکی زۆری ئەوروپا داگیر دەکات، بەنیو ملیۆن سەربازەوه هێرش دەباتەسەر روسیا. بە ئاسانی دەگاتە دەورووبەری مۆسکۆ. سەرۆکی سوپای روسی، کتووزەف، دەکەویتە کیشەیهکی زۆر گرانبهوه؛ لەلایەکەوه بەرگری مۆسکۆی پێ نەدەکراو لەلایەکی تریشەوه ئەگەر ناپلیۆن، مۆسکۆ بگریت و سوود لەو گرته وەر بگریت، زۆر بەهیز دەبیت و لەوانەیه ئیتر بتوانیت هەموو روسیا داگیر بکات، لەبەر ئەوه بریاری دا کە نەیهلێت ناپلیۆن، بەهیچ جۆرتیک، سوود لەو داگیرکردنە وەر بگریت: هیچ خواردەمەنی و سووتەمەنی لە شارەکەدا نەهێشت بچیتەوه؛ ئەوهی توانیان ببین لەگەڵ خۆیاندا بردیان و ئەوانە ی تریان، بە شارەکەوه سەرجهم سووتاند.

خانۆهەکانی ئەوسای مۆسکۆ زۆری تەختەبوون، لەبەر ئەوه زوو گریان دەگرت و دەسووتان. کە لەشکرەکانی ناپلیۆن هاتن بۆ مۆسکۆ، زۆر لە سەربازەکانیان بەهۆی سەرما و برسیتییهوه مردن. ئیتر ناپلیۆن، ناچار دەبیت بگەریتەوه، بەلام روسەکان، نەیانەهێشت هەر ئاوا بە ئاسانی بگەریتەوه؛ ملیشیاپەکی زۆریان پێک هینا و لەکاتی گەرانبهوهیدا هێرشیان دەبرده سەر لەشکرەکانی. لەو نیو ملیۆن سەربازەکی کە لەگەڵ خۆیدا هینابوونی، هەر نزیکی بیست هەزارێکیان گەراپهوه.

ئەم هێرشە ناپلیۆن، چاوی گەلی روسی کردەوه؛ هەموو نەنگ و کەموورتی و دواکەوتوبهتی رژیمی دکتاتۆری قەیسەری دەرخواست. بزوتنەوهیهکی نەتەوايهتی، بە تايبهتی لەنیوان چینی رۆشنبیراندا، بلاوبوووه؛ هەموو داوی رژیمیکی دیموکراتی و پەرلەمانییان دەکرد. داوی رژیمیکیان دەکرد کە ریزی

مافی مرۆڤ بگریت و ولاته که بیان پیتش بخت.

پووشکین، بوو بهو شاعیرهی که ههستی دهروونی ئه و تویتزه رۆشنبیرهی رووسیای به هۆنراوه دهرده بری. سالی ۱۸۱۷ به ههژده سالی، شیعریکی بلاوکردهوه به ناوی «ههلبهستی نازادی» هانی ههژاره کانی رووسیای دهده که دژی رژیمی دیرینی کۆنه پهرستی قهیسهری راپه پرن، بگره خۆتنده وارێک نه بوو له رووسیا، ئه و ههلبهستهی پووشکینی له بهر نه کردبیت.

له سه ره ئه وه، سالی ۱۸۲۰، قهیسهر بریاری دا پووشکین، بوو باشووری رووسیا، بوو مه لداقییا دور بخاته وه. له و سێ ساله ی که له وێ مایه وه، دوو چیرۆکی رۆمانتیکی به شیعهر نووسی؛ «دیلی قه و قاز» و «فواره که ی باخچه سه رای» (۹).

له وێه نه فی ده کریت بوو شاری ئۆدیسا، له سه ره ده ربای ره ش. زۆری پێ ناچیت، ئه مجا نه فی ده کریت بوو جیتی بنه ماله ی دایکه که ی، له شارۆچکه ی «میخایلۆفسکۆیه» نزیک شاری «پسکۆڤ».

راپه رینی دیکابریسته کان (۱۰)

سالی ۱۸۲۵، قهیسهر، ئه لیکسانده ری یه که م ده مریت، برا که ی کۆنستانین ده کریت به قهیسهر. له شکرێ ئیشکگرانی ئیمپراتۆری یه کسه ره سویتندی دلسوژی بوو ده خوات (۱۱).

به لام کۆنستانین له دوای چهند رۆژێک بریارده دات که نه بیت به قهیسهر. برا که ی تری که ناوی نیکۆلای ده بیت، ئه و ده کریت. نزیکه ی سێ هه زار له ئیشکگرانی ئیمپراتۆری، به هاندانی رۆشنبیر و خانه دانانی رووسیا، دژی ئه وه ده وه ستن که نیکۆلای بیت به قهیسهر. «کۆنستانین» یان ده و یست. ئیتر پیتش ئه وه ی یاخیبوونه که گه وهره تر بیت و بلاو بیته وه، هیرش ده کریته سه ربان و ده بیت به جه نگیکی گه وهره. زۆربان لێ ده کوژیت. سه رۆکه کانیان، که زۆربان هاوړی و ناسیاوی پووشکین ده بن، هه موو ده گیرین. پینجیان له سیداره ده درین. ئه وانه ی تر نه فی ده کرین هه ره یه که ی به لایه کدا. یه کیچ له وانه ی که نه فی کرابوون بوو سبیریا، «قۆلکۆفسکی» بوو، باپیری لیۆ تۆلستۆی (۱۲).

پووشکین، که ئه وه ده بیستیت، ده ترسیت خۆشی بگرن، له بهر ئه وه هه رچی وتار و نامه و نووسینی هه بوو

ده رباره ی بزوتنه وه ی نه ته وایه تی و راپه رین، هه مووی ده سووتینیت.

بوو ماوه یه کی زۆر له مه راقی ئه وه دا ده بیت که بیگرن. تا دوای چهند مانگیچ، سالی ۱۸۲۶ نیکۆلای، قهیسهره تازه که ی رووسیا، به شوینیدا ده نیریت.

قهیسهر، دوای ئاهه نگی تاج له سه رکردنی، له قه لای «کرملین» دا له مۆسکۆ، بریارده دات که به جوړیک له گه ل گه له که ی خۆیدا ئاشت ببیته وه. ده یزانی گه لی رووسیا، چهند «پووشکین» یان خۆش ده ویت، له بهر ئه وه به باشی زانی که له «پووشکین» هه دهستی پێ بکات. ئه و رۆژه ی «پووشکین» ی بینی، بوو ئیواره که ی به میوانه کانی ده لیت؛ «ئه مرۆ من له گه ل دانترین که سی رووسیا ده دوام» (۱۳).

قهیسهر نه ی توانی پووشکین زۆر له خۆی نزیک بکاته وه و ده می دا بخت؛ هه ره بهر ده وام شیعهره کانی خۆی ده نووسی و بلاوی ده کردنه وه. تا یه کیکی زۆر جوانیشی نووسی و پیتشکه شی کرد بوو ئه و «دیکابریست» ه پاله وانانه ی نه فی کراون. سالی ۱۸۲۸ هه ز له کچیتکی زۆر جوان ده کات ناوی «ناتالیا گۆچارۆقا» ده بیت. کچه که رازی نابیت شووی پێ بکات. دوو سال، هه م دیسانه وه ده یخوژیت. ئه م جاره کچه که رازی ده بیت پووشکین زۆر که یفی به وه دیت. زوو ده چیت بوو دیتیه که ی خۆی بوو بۆل دینۆ (Boldino) بوو ئه وه ی خۆی بوو شاییه که ئاماده بکات، به لام که ده گاته ئه وێ، نه خۆشی کۆلیتره بلاو ده بیته وه. ئیتر ناتوانیت بگه ریته وه بوو مۆسکۆ (۱۴). به ناچار ی پاییزی ئه و ساله له دیتیه که ی خۆیدا راده بویریت. هه ندیک له شیعهره هه ره باشه کانی، له و چهند مانگه دا نووسیه.

پووشکین زستانی ۱۸۳۱ خۆشه ویسته که ی خۆی ده هینیت. له هاوینی هه مان سالدا، له وه زاره تی کاروباری ده ره وه دا ده ست ده کات به ئیشکردن. ئه و ئیشه ی، مافی ئه وه ی دایه تا بیت به ئه ندامیکی پایه نرم له بنه ماله ی قهیسهر. واته هه موو کاتیک خۆی و ژنه که ی ده توانن بچن بوو ئاهه نگی ره سمیه کانی کۆشکی قهیسهر. ئه وانیش زوو زوو ده چوون. (۱۵)

به ره و کۆتایی سالی ۱۸۳۵ روخسه ت به پووشکین ده دریت گۆفاریکی ئه ده بی ده ربکات. گۆفاره که ناو ده نیت «سه قریمینک» واته «هاوچه رخ»، یان چه رخی نوێ.

گۆفاریکی زۆر پيشكەوتنخواز دەبیت و گەلیک له نووسەر هەرە باشەکانی رووسیا بەشدارییان تیدا دەکرد.

مردنی پووشکین

و هەکو باسمان کرد، ناتالیای ژنی پووشکین بانوویەکی گەلیک جوان و خۆین گەرم بوو. تا سەردەمیک ئاوازه بلاووبوووه که گوايه قەيسەر حەزی لیکردوووه و پێوهندی نهیینی له گەلدا هەیه. سالی ۱۸۳۴ پووشکین و ژنەکی، ناسیاوییان له گەل گەنجیکی قۆزی «فەرەنسی» دا پەیدا کرد. گەنجە که بە تەبەنا، کوری بالتۆزی هۆلەندە بوو له رووسیا. ناوی «دانتييس» بوو. ئەفسەر بوو. له کاتەدا له سوپای رووسیدا کاری دەکرد. ئەم گەنجە، هەر چەندە ژنی هەبوو و ژنەکەشی خوشکی ناتالیا بوو، کەچی وا دیاره حەزی له ناتالیا دەکرد؛ هەمیشە خۆی لێ نزیك دەکردهوه و هەولێ دەدا سەرنجی بەرهو خۆی رابکیشیت.

ئەو سەردەمه، پووشکین، بەهۆی بێ پارەیی و قەرزارییهکی زۆرهوه، تووشی دلتهنگییهکی زۆر ببوو. تا له کاتەدا، نامەیهکی له یه کیتکه وه پێ دهگات، ناوی خۆی له نامەکهدا نه نووسیبوو. له نامەکهدا دهلیت، گوايه، «ناتالیا» ی ژنی، خیانهتی له گەلدا دهکات و یاره کەشی «دانتييس» ه. بۆ جاری دوایی که پووشکین، دانتييس دهبینیت مهرایي ناتالیا دهکات، ئیتر شەری له گەل دهکات و داوای شەره دەمانچە ی له گەلدا دهکات. باوکی دانتييس و گەلیک دۆست و هاوڕێ، زۆر هەول دەدەن بۆ ئەوهی پووشکین پەشیمان بکەنەوه، بەلام سوودی ناییت. رۆژی ۱/۲۷/۱۸۳۷ شەره دەمانچە که روودەدات. هەردووکیان، بریندار دەبن. دواي دوو رۆژ ۱/۲۹/۱۸۳۷ پووشکین دەمریت. دانتييس، چاک دەبیتەوه و له رووسیا دەر دەرکرت.

پیش ئەو رۆژه رەشه، قەت له رووسیا رۆژیکي ئەوهنده غەمگین رووی نه دابوو؛ هەموو گەلەکه شیوهنی بۆ پووشکین دەکرد. قەيسەر و کاربه دەستانی سانت پیته رسبۆرگ، هەرگیز چاوهروانی پەژاره و ئاژاوه یهکی ئاویان نه دده کرد. به تەمابوون له کاتیدرالی شارەکهدا ئاهەنگی ناشتنی بۆ بگێرن، بەلام که دەبین، بەو سەرمايه، ئەو هەموو هەزاره پیاو و ژنی توورە و غەمگین لهو جادانەدا کۆبوونەتەوه و وهستاون بۆ ئەوهی

بۆ دوا جار خواحافیزی له شاعیره که یان بکەن، سام دەکه ویتە دلی کاربه دەستانه وه؛ تەرمه که ی پووشکین بەدزیبه وه دەبەن بۆ کلێسه یه کی دووری بچووک. جگه له که سوکاره کانی، نایه لن که س بۆی بجیت. هەر ئەو شه وهش دهیبهن بۆ شارۆچکه ی «میخائیلۆسکویه» و بەدزیبه وه دەینێژن.

خەلکە که، چونکه بروایان به رژیمی دیکتاتۆری قەيسەر نه بوو، وایان دهزانی، دووریش نییه راست بیت، که قەيسەر خۆی، ئەو پیلانی دارشیتیت که ئەو شەره دەمانچە یه ی پێ بکات. داخی مردنی پووشکین، تا ئیستا له دلی رووسەکان دەر نه چوو.

* * *

سالی ۱۸۸۰، له مهیدانیکی جواندا، له سەر جاده ی «تقەرسکۆی بولقارد» له ناوه راستی مۆسکۆ، په یکه ریکی زۆر جوانی بۆ داده نریت. ئیستاش له په یکه ره هەرە جوانه کانی «مۆسکۆ» یه. ئەو جیگه یه، به خۆرایي بۆ په یکه ره که هەلنه بژێردراوه؛ له ویدا پووشکین، بۆ یه که مین جار «ناتالیا» ی خوشه ویستی خۆی بینی.

ئیستاش، زۆرجار، دلداره گەنجە کانی مۆسکۆ، لای ئەو په یکه ره وه، ژوانی پیکهاتن به یه کتری ده دەن (۱۶). مهیدانه که ئیستا به ناوی «پووشکین» وه ناوێراوه. بۆ ئاهەنگی دانانی په یکه ره که، خەلکیکی زۆر چووبوون، دۆستۆیتشکی (۱۷)، وتاری پيشکە شکردنی په یکه ره که ده خۆیتیتەوه. تۆرگنیف و گەلیک له رۆشنبیره به ناوبانگه کانی رووسیا له وێ دەبن، چونکه گەلەکه خۆی بۆ دروستکردنی په یکه ره که پارە ی کۆکردبووه وه، ئەو رۆژه دەبیت به ئاهەنگ و فستیقالیکی گەوره؛ سێ رۆژ دەوام دهکات.

که پووشکین، دەمریت، چوار مندال به جی دههیلیت؛ گەوره که یان کچ دهبیت «ماریا» (۱۸)، تەمەنی پینج سال دهبیت. ئینجا کورپیک، به ناوی خۆبه وه، ناوی ده نیت «ئەلیکساندر» ئینجا کورپیک، گریگۆری، هەرە مندالە که یان کچ دهبیت. به ناوی دایکییه وه ناو ده نریت «ناتالیا» (۱۹)

نووسینه به ناوبانگه کانی پووشکین

پووشکین، به ره می زۆر فه یله سووف و شاعیر و نووسەری خۆبندۆته وه و زۆریان کاریگه رییان به سه ر

نوسینه کانییه وه هه بووه. کاریگه ربی نووسهر و فیهله سووفه کانی شۆرشى فهره نسی، وهک قۆلتیر و جان جاک رۆسۆ، دیاره به سهر نووسینه کۆنه کانییه وه، به لام له دوا ییدا که بایرۆن و شیکسپیر و گۆتی ده خوینیتته وه، جۆری نووسینه کانی خوئی، هه ندیک ده گۆریت.

تا ئیستا هیچ شاعیریک، نه وهندهی پووشکین، به ره و باخیکى نه وهنده به پیت بۆ هونه ره کانیان؛ سه رنجی ئاوازدهین (۲۰) و هونه رهنه دی رانه کیشاوه زیاد له سنی هه زار گۆرانی و ئۆپیرا و بالیت و فیلم و شانۆگه ربی له سه ر نووسینه کانی پووشکین دانراون. له خواره وه ناوی هه ندیک له ئۆپیرا و بالیتته هه ره به ناویانگه کانی ده هینم له گه ل ناوی ئاواز دهینته ره کانیان (نه وه دووانه ی خوارى خواره وه نه بیته بالیتن، نه وانه ی تر، ئۆپیران):

- ۱- ئەلیکۆ (Aleko) راکمانینۆف (Rachmaninof)
- ۲- بۆریس گودونۆف (Boris Godunov) مووسۆرگسکی (Mussorgsky)
- ۳- روسلان و لودمیلا (Ruslan & Ludmila) گلینکا (Glinka)
- ۴- کچی کاپتنه که (The Captain's Daughter) کوی (Cui)
- ۵- یفگیینی ئەنیگن (Eugene Onegin) چایکۆفسکی (Tchaikovsky)
- ۶- که له شپیری زیرین (The Golden Cockerel) ریمسکی کۆرسیکۆف (Rimsky-Korsakov)
- ۷- مارثا (Marva) سترافینسکی (Stravinsky)
- ۸- مازتپا (Mazeppa) چایکۆفسکی (Tchaikovsky)
- ۹- فواره که ی باخچه سه رای (The Fountain of Bakhchasaray) ئاسیفیهف (Assifiev)
- ۱۰- سواری برۆنزی (The Bronze Horseman) گلیبیری (Gliere).

هه ر چه نده وه رگبیرانی شیعری پووشکین، زۆر گرانه بۆ زمانى تر، له گه ل نه وه شدا به شیکى زۆرى کراوه به ئینگلیزی و فهره نسی و نه له مانى و زۆر زمانانى تر. چیرۆکی «یفگیینی ئەنیگن»، که پووشکین به شیعیر نووسیویه تی، به رووسییه ره سه نه که ی هه مروی سه د

لا په ره به که، به لام قلا دیمیر نابۆکۆف (۲۱) تا کو به باشی کردی به ئینگلیزی، کتیبیکى دوو به رگی لى ده رچوو. بۆ نمونه من به پیتی توانام، شیعریکیم وه رگبیرا بۆ کوردی. ئەم شیعیره، جگه له وه ی که یه کتیکه له هه ره به ناویانگه کانی، پێوه ندى به رووداویکه وه هه یه له ژبانى «پووشکین» دا؛ پووشکین، به بیست سالى، سالى ۱۸۱۹، له مالتیکدا میوان ده بیته، بۆ ماوه یه کی زۆر کورت، کچیکى جوانى خوینگه رم ده بینیت و گوئی له ده نگه ناسکه خۆشه که ی ده بیته. هه ر یه کسه ر چه ربى لیتده کات و بۆ ماوه یه کی زۆر بیرى لى ده کاته وه له و کاته دا، نه گبه ته، نه فی ده کريت. به هۆى مه راق و سه ختى و ناخۆشى نه فییه که یه وه، ورده ورده کچه که ی له بیر ده چیتته وه.

دواى شه ش سالى، ۱۸۲۵، که هیتستا هه ر له نه فیدا بوو له «میخایلۆفسکۆیه»، له مالتیکدا میوان ده بیته و هه مان کچ ده بینیتته وه، توومه ز که ییانوی ماله که، پورى نه وه کچه ده بیته. له و ساوه، کچه که، فریاکه وتوه شوو بکات و له مێرده که ی جیابیتته وه و پێوه ندى تازه ش له گه ل گه نجیکدا په یدا بکات. هه ر که ده بینیت، شه یداییه کۆنه که ی جارانى، ده گه ریتته وه بۆ دلى. کچه که، ناوی «ئاننا کیرن» ده بیته. دواى دوو سى رۆژ، پووشکین، هه موویان بانگ ده کات بێن بۆ لای بۆ دیتیه که ی باپیره گه وره ی، نه وه ی که کاتى خۆى بانووقه یسه ر نه لیزابیتا به ۵۰۰ ره نجبه ره وه دابووی به نه برام. له ویدا جۆره پێوه ندییه که له گه ل ئاننا، په یدا ده کات. دواى چه ند رۆژتیک، نه وه رۆژه ی ئاننا ده گه رایه وه بۆ مالى خوئی، پووشکین ده چیت بۆ مالى پوره که ی، بۆ مالتاواپی. که ئاننا سواری گالیسکه ده بیته پروات، پووشکین کتیبیکى شیعری خۆى به دیارى ده داتى و نه م شیعره ی خواره وه له سه ر کاغه زیک ده نووسیت و ده یخاته ناو کتیبه که وه.

نه و تاوه کورته ته لیسماییه م
له بیره که تو،
له بهر چاوانى مندا ده رکه وتیت؛
وه ک سو ماییه ک،
وه کو فریشته ی جوانیتى په تی، (۲۲)
له چرکه یه کدا هاتى و تپه ریت. (۲۳)

کاتی سستیونوم به دهست په ژاره و
دلته ننگیبه کی بی نومیده وه،
له ناو مهراقی
ناژاوه یه کی قیژنی سه خندا، (۲۴)
بو ماوه یه کی دریژ دهنگیکی
ناسک ده هاته گوچکه کاغده وه و
خونم دده دی
به وینه یه کی
خوین گرم و گه لیک پروو شیرینه وه.
تیپه رین سالان. ره شه با و زریان،
ناواته کاغی بلا و کرده وه؛
دهنگی ناسک و وینه ی ناسمانی
توم له بیر چوه وه.
له و جیگه یه دا، له بنی دنیا (۲۵)
له ناو تاریکی مه نغای په ستمدا،
بی دهنک، به وردی
رژانی خوم، سوک دهرده سهر؛
بی نایینگیکی
پیروز، بی هاندر، (۲۶)
بی فرمیسک، بی ژین، بی ناهی نه قین.
وریا بونه وه، گیانی راپه راند
نه وه تا دیسان، دهرکه وتیته وه
له بهر چاوانم
وهک سوما یه ک،
وه کو فریشته ی جوانیتی په تی،
له چرکه یه کدا هاتی و تیپه ریت.
همدیسانه وه، به گه شکه یه کی
شه یدایی دل، لیده داته وه.
بو خاتری
نه و، ناه، سهرله نوی (۲۷)
هممو شتیک تیام، بوژاوه تده؛
نایینی پیروز، هاندر، فرمیسک، ژین،
شه یدایی و ناهی سوزی پر نه قین.

په راویزه کان:
(۱) بالویژ: نوینر، سه فیر.
(۲) جاریبه: سولتان، زورژنی ده بیت. نه وانه ی که ماره
نه کرون. پیمان ده گوتن «جاریبه».
(۳) به زمانی رووسی به پوترس ده لنین «پیوتر». پترؤقیچ، واته
کورپی پیوتر. له نه وروپا زورجار مندا له ناوی باوکه وه ناوده نین.
پیوتر پترؤقیچ، واته «پوترس» ی کورپی پوترس.
هانیبال (Hannibal): ناوی ژنه پالیتیکی نه فریقی
(قهر تاجنی) ره شه. سالی ۲۴۷ پیتش زایین له دایک بووه. په کتیکه
له ژنه پاله هره به ناوبانگه کانی جیهان؛ وه کو نه سکه نده ری
مه کدونی و یولیوس قه یسر و ناپلیون. کاتی خو ی به شتیکی زوری
نه وروپای داگیر کرد و که میکی ما بوو روما بگریت و کوتایی به
نیمپراتوری ته ی رومانی به یتیت.
(۴) بانویار؛ دوستیکی ژن.
(۵) نهوسا، له رووسی، ره نجبه ر نازاد نه بوو، به زه ویبه وه
ده کورا و دهر ژشرا.
(۶) به شی زوری نه م زانیاریه ی سهره وه له کتیکیتیکی
رووسی یه وه دهر گرتوه به ناوی «پوشکین»، نووسی نی «لیونید
گرسمان» سالی ۱۹۳۹ له موسکو چاپ کراوه.
(۷) دهری پوشکین، له زمان و نه ده بی «رووسی» دا، وه کو
دهری شیکسپییر وایه له زمان و نه ده بی «نینگلیزی» دا؛
شیکسپییر نریکه ی دو هزار وشه ی نوی له زمانانی تره وه،
به تایه تی له فهره نسییه وه، دهر گرتوه و خستونیه ته ناو زمانی
نینگلیزی یه وه. به وه زمانی نینگلیزی ده وله مند کردوه. «گوتیج»
(Goethe) ش، دهریکی ناوی له زمانانی و نه ده بی
«نه لمانی» دا هه بووه.
(۸) لیسیم (Lyceum): دیاره له سهر شه ره فی
فدیله سووفی به ناوبانگی گریکی، نه رستو (Aristotle)، نه و
ناوه یان داوه تی، چونکه نه و باخه ی که له نه سینا، نه رستو،
فلسفه ی تیدا ده گوتوه ناوی «لیسیم» بوو.
(۹) نه م دوو چیرۆکه له چیرۆکه به ناوبانگه کانی پوشکین
داده نین. پیتش نه و دووانه ش سالی ۱۸۲۰ چیرۆکی «رؤسلان و
لودمیلا» ی بلا و کرده بووه. نه م به ره مانه و چهند به ره می تری،
له خواره وه، باسیان کراوه.
(۱۰) نه و راپه رینه، له مانگی دیکابر (دیسه مبر) پروی دا،
له بهر نه وه، نه وه ی به شداری تیدا کردبوو، پیمان ده گوت-
دیکابریست.
(۱۱) سویندی بو ده خوات که هه میسه دلسوژی بیت. نه مه،
نهریتیکی کونه که له شگری نیشکگری نیمپراتوری، سویندی
دلسوژی بو قه یسهری تازه بخوات.

(۱۲) لیۆ تولستوی (۱۸۲۸-۱۹۱۰)، یه کتیکه له نووسهره ههره به ناویانگه کانی روسیا و هممو جیهان. سالی ۱۸۶۳ برپاری دا پۆمانیک دهریاری دیکابریسته کان بنوسیت، به لام که دهستی کرد به نووسینی شتیکی تری لئ دهرچوو. سالی ۱۸۶۹، که تهواری کرد ناری لئنا «جهنگ و ناشتی War and Peace».

(۱۳) ههرچهنده راهپینی دیکابریسته کان، یه کسه سهری نهگرت، به لام نهو تهواری که رواندیان و بهخوتنی خویان ناریان دا سالی ۱۸۶۰، له کاتی نهلیکساندهری دوهم (کوری نیکولایی یه کهم) جزره بهریک دهگرت؛ بهشی زۆری داخوازه کانیان بهدی دههتیریت بهدهرکردنی یاسای مافی رهنجبهران و نازادکردنیان.

(۱۴) دیاره بزوی نووسراپوو که نهو ژنه بهیتیت، چونکه له دواییدا، نهو دهیتت بههوی کوشتنی.

(۱۵) نهسه یه کهم جار نهبوو که پووشکین، نیش بز دهولت بکات؛ چهنده جار تیک پیش نهسه، کردووه تی، به لام چونکه ههمیشه ههر به نووسینهوه خهریک بووه، قهت به راستی بز دهولت نیشی نهکردبووه.

(۱۶) ژووان؛ مهوعد.

(۱۷) دۆستوییتسکی (Dostoevsky)، یه کتیکه له نووسهره ههره به ناویانگه کانی روسیا و هممو جیهان.

(۱۸) سالی ۱۸۷۳، لیۆ تولستوی پۆمانیک دهریاری ژنیک به ناوی «ناننا کارنینا» ده نووسیت، بز نمونهی نهو ژنه، تولستوی، مارییا، کچه گهوره کهی پووشکین، هه لده بتریت. نهوساکه مارییا، ته مهنی ۴۱ سال دهیتت.

(۱۹) کچه بچوکه کهی پووشکین، ناتالیا، شوو به گهنجیک دهکات له بنه ماله ی شای نه سساو (Nassau). نه سساو، نیستا پارچه یه که له نه لمانیا.

(۲۰) ناواز داهین، موسیقار، نهوهی ناوازی تازه داده هیتیت وهک بیته ژفن و موزارت و چایکو فسکی.

(۲۱) فلادیمیر نابوکوف (Vladimir Nabokov) 1899-1997؛ نووسهریکی نه مهریکی به ناویانگه. له روسیا له دایک بووه. لولیتا (Lolita) یه کتیکه له پۆمانه کانی.

(۲۲) جوانیتتی په تی؛ جوانیتتی پروت، له گه ل هپج شتیکی تر دا تیکه ل نه کراوه.

(۲۳) چرکه؛ کاتیککی زۆر کورت، ثانیة.

(۲۴) قیژن، نهوهی قیژه قیژی لئ دیت.

(۲۵) جیگه ی نه فی کردنی.

(۲۶) هاندهر؛ نهوهی که هان ده دات به مرۆف خه بات بکات و

بژیت.

(۲۷) له بهر خاتری نهو؛ له بهر خاتری دلّم.